

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iudicii vniuersitatis Et Cleri Coloniensis, aduersus
calumnias Philippi Melanthonis, Martini Buceri,
Oldendorpij, & eorum asseclarum, defensio**

Billick, Eberhard

Parisiis, 1545

Opera quae gratiam praecedunt, an sint omnia peccata, & nihil hominem
ad gratiam praeparent.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29474

Et satis hinc deprehenditur, quàm verum sit illud Hieronymi, Penè inauditum esse, hæresim ita ab Ecclesia depellere, vt emendetur, non perdat erroris author. Quilicet videatur interdum mitigare suam sententiam hæreticam, adhuc tamen vetus virus, intima mente tectum continet. Nam vt sinxerint isti (vt omnia agunt fidei & simulariorum) Melanthonem, quæ in ipsorum doctrina iure defendere bonos potuerunt, magna dexteritate mitigasse quæ tamen non videt eos adhuc in eodem corno impiissimæ & deprauatissimarum hæresum, de causa peccati, de libero arbitrio, de originali peccato, & iustificatione hominum, & de cæteris fileamus, hæere?

Opera quæ gratiam præcedunt, an sint omnia peccata, & nihil hominem ad gratiam præparent.

Iam quod restat in eodem illo articulo Iudicij, de sententia illa Martini Lutheri, *Contritio ante gratiam gratum facientem, facit magis peccatorem*, prosequamur (Pertinet enim ad superiora, quæ de potentia vel impotentia nature, ad opus bonum, ante & post gratiam dicta sunt nobis.) Censuerunt Delecti sententiam hanc Bucero probari, ex eo, quod hic damnet omnia opera quæ ex naturalibus proficiscuntur, Et dicat alibi, pœnitentiam non nisi ex fide vera, & charitate Dei nasci: quæ cum sint dona Dei iustificanti hominem, non habentur ante gratiam. Sed Bucerus quanquam fateatur se hanc Lutheri sententiam probare ac defendere, negat tamen eam sua dicta consequi, & non esse, neque colorem hinc, neque apparentiam vilius illationis. Quod ita dicit quasi captemus per calumniam litigandi cum eo occasionem, quâ ipse non obtulerit. Inspice Lector, sententiæ Buceri in Iudicio recitatas, ex quibus nullius est artis formare Syllogismum, vnde inferatur illa Lutheri sententiæ, ordine ita disposito: Quicquid inest homini extra fidem veram & charitatem Dei, repugnat Deo, Contritio quæ præcedit gratiam gratum facientem, inest homini extra fidem veram & charitatem Dei, Ergo Contritio quæ præcedit gratiam gratum facientem, repugnat Deo. Si repugnat Deo, facit magis peccatorem, quod ex dictis suis negauerat Bucerus consequi. Propositio est Buceri

Buceri dicētis: Naturam extra fidem & charitatem dei, nihil aliud posse, quā repugnare deo. Assumptio similiter est Buceri dicentis, quod fides vera & charitas debeant pœnitentiam seu contritionem præcedere. Atq; hinc per Syllogismum primæ figuræ, infertur Lutheri damnata illa sententia. Quod cum sit luculentum, cur nos perstringit quasi calumniatores. Sed hæc parerga. Ad rem progrediamur. Buceri post Lutherum sententia est, *Contritionem ante gratiam facere magis peccatorem, & veram pœnitentiam, non nisi ex vera fide & charitate nasci.* Si diceres non existere pœnitentiam viuam & veram sine donis illis, non reprehenderemus: At tu dicis non nasci nisi ex illis donis pœnitentiam. Qua persuasione homines à deo in peccatis aberrantes, in grauiorem protrudis errorem. Contrà Delecti, qui didicerunt non omnes peccatores eodem affectos modo, nec esse omnibus ista principia, & quosdam hoc, alios alio modo ad contritionē, & pœnitentiā peruenire, assueuerāt cōtritionē plerunq; præparare hominem ad fidem viuam & charitatem dei, quæ sunt magna & specialia ipsius dona, hominem verè iustificantia. Atque hoc ipsum probant per illud, quod Euangelium prædicat pœnitentiam in remissionem peccatorum, tanquam consecrarium ad pœnitentiam. Item quod Simoni Mago post receptam fidem & baptismum grauiter relapso, dicitur, Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga deum, si forte remittatur tibi: Vbi clarè suadet apostolus Petrus, pœnitentia & oratione, se præparare ad veniam, & hanc nondum acceptam, talibus mediis quærere & ambire. Item per exemplum Cornelij Centurionis, qui Eleemosynis & orationibus iam se præparauerat ad fidem Christi, quam nondum fuerat consecutus, atque adeò nondum iustificatus. Quibus breuiter volunt Delecti ostensum, non inutilem esse contritionem aut bona opera, quæ ante acceptam fidem viuæ & charitatis gratiam fiunt. Nec esse ea homini impedimēto, aut in cumulum peccatorum, sicut fingunt Luther & Bucer, sed contra, adiumento esse, & valere ad præparandum hominem, viniēti gratiæ dei.

Diuersis modis peruenitur ad pœnitentiam.

Contritio plerunq; præparat ad fidem viuam & charitatē.

Bucerus.

Vide hic quomodo expendant homines isti scripturas, & qua vtiuntur Dialectica, Impiis qui Christum ignorauerunt, aut gra-

Ortho- grauitur peccauerunt, predicata est penitentia, Ergo vera peni-
doxus. tia & contritio peccatorum, non oritur ex vera fide & amara
Buc. ca. Hæc eorum illatio. Sed in qua figura & in quo modo? Ita Bu-
nullus. cer.

Quorsum autem istud Bucere? Quis tibi fingis con-
sequentes novas quibuscum ludas, & non retines nos-
stras? An hic tangitur tibi vlcus? Nam quod ad scripturas
quas citauimus expansionem attinet, non est quod verum
mur Lectoris iudicium. Vtinam & tu quoq; non in lippi-
culis videas, quomodo scripturas expenderimus, claroque
verbo dei, non ita proteruè reluctareris. Illa autem quam
tu velut parum Dialecticam derides, non est nostra con-
quentia: Figmentum tuum derides. Tali sophistica sibi
imponere simplicibus. Nostra sic habet: Impiis qui Chri-
stum ignorauerunt, aut grauitur peccauerunt, in Euan-
gelio vbi omnia ordine traduntur, predicata est initio peni-
tencia in remissionem peccatorum. Ergo plerunq; peni-
tencia, fidem viuam & charitatem, eximia illa dei dona, prece-
dit. Illud huic illationi si potes. Hæc conclusio contritus,
& magistrum tuum statuitur, qui vultis necessarium esse,
vt vera fides, veraq; charitas, priores excitent penitentiam
non ipsa contritio, nis dei donis adhuc destituta, quam fugis
gignit efficere magis peccatorem, tantumq; abesse vt ad re-
niam præparet dolentem. Que perniciosissima est assertio
facitq; peccatorem necessario perplexum, vt vel in despera-
tionem corruat, aut planè reddatur securus. Nam quid fa-
ciat, quid conetur aut pertentet miser homo, his dei donis
vacuus, & peccatis grauitur inuolutus, si non permittitur
ei respicientia, & amara contritione refugere ad peni-
tentiam, nisi expectet, donec primum accipiat fidem viuam
& charitatem illam dei, præsertim cum non ignoret hæc
dona suis studiis, neminem assequi posse, quæ Deus gratis
vltro & immeritis largiatur? Ingemiscat ne & dolentibus
dat peccatus? lachrymetur? fugiat ad contritionis & oratio-
nis consueta præsidia? Sed ita per Bucerum amplius pec-
cabit, erit hypocrita, & iam se minus idoneum venire in
gratia (quæ datur immerentibus) præbebit. Perseuerabit
in peccatis, & fruatur cupitis voluptatibus? Sed ita immo-

Quomo-
do Buce-
rus red-
dat pecca-
torem sua
doctrina
perplexum.

getur in profundum, & damnabitur. Quoquò igitur se-
 conuertat, inueniet miser offendiculum, Proinde hoc pa-
 sio secù ratiocinanti, quid restat, nisi vt animo perplexo
 desperet, seque iam totum in pelagus peccatorum præci-
 pite: aut securus de misericordia præsumat, statuatque ex-
 pectare, & differre suam pœnitentiam, donec experiatur
 se dona illa dei accepisse, charitateque & fide Christi in
 transversum rapi & impelli? Quod ipsum tamen per vos
 nunquam quis experietur, qui asseneratis omnem homi-
 nem licet regeneratum, iacere in graui ignorantia dei, in
 dubitatione, in incredulitate, contemptu & odio, eaq; ipsa
 in se nunquam non sentire, atque hanc esse experientiam
 piorum. Quod si est ista bonorum & piorum experientia,
 qualis erit impiorum & malorum? Quàm procul mali sem-
 per à sensu donorum dei aberunt, si ita affecti sunt boni?
 Ergo fidei viux, & charitatis impulsus, expectabunt fru-
 stra, cuius sensu nunquam tangentur.

Iam quibus persuasum est priusquam dolorem & con-
 tritionem admittant, seu vt mollius loquar & sensum ex-
 plicem aduersariorum, priusquam arbitrij sui libertate,
 contritionem peccatorum concipiant, ipsaque peccata de-
 testentur, habendam esse fidem & charitatem, quibus ad
 pœnitentiam incitentur, iisdem decretum esse oportet,
 manere in peccatis & ociose expectare, dum largiatur sua
 misericordia deus fidem & charitatem, quo tum demum
 prebeant se iisdem donis ad pœnitentiam excitandos, atq;
 interim nò velle quid conari frustra, aut committere, quo
 deum anteuertant, ei resistent, aut præposterè, quod
 muneris diuini est sibi vsurpena, quæ omnia se credant in-
 cidere, vbi ante charitatis & fidei calorem de peccatis con-
 terantur. Adeoque iacebunt inertes, squalidi, fuliginosi &

Math. 11

Ephes. 5.

Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Nec
 Apostoli clamantis, Surge qui dormis, & exurge à mor-
 tuis,

Fructus

Bucera-

ne doctri-

ne de con-

tritione.

Quis autem facile colligat segetem malorum quanta
 ex hac semente in inculto & squalido corruptarum men-
 tum agro nascatur? Hac nimirum opinione simplices qui-
 nullus que

que, & superstitiosi, & hebetes persuasi, verè exanimabuntur, vt resurgere, ne tentent quidem: stolidiores deterrebuntur à resipiscencia, ne videlicet contritione sua fiant (quod prædicant aduersarij) hypocritæ. Superbi vero, fornicatores, adulteri, incestuosi, immûdi, deliciis & voluptatibus dediti, bibones, epulones, fordidi, fures, sacrilegi, auari, iniqui, fraudulentî, nequam, scelesti, iracundi, arrogantes, violèti, oppressores & emunctores pauperû, seductores & corruptores aliorû, & quotquot sunt quos sua vicia alioqui plus satis delectât, hoc manebût q̄ sunt, donec infuset eis deus, viuû charitatis & fidei sensû, hoc est, donec prius fide & charitate iustificet, alto peccatorû somno stertètes, aut fatigati, lassî, & ad nausèâ expleti, destituantur peccati facultate, non volûtate. Talibus enim dũ aderunt vires, decretum erit edere, bibere, ludere, & præsentibus explere deliciis animû. Si deo (inquier) sumus curæ, non sunt illa eius dona nobis defutura. Si vero nos habet pro deploratis, abiectis, & inimicis, si non sumus ei amplius curæ, quid fraudamus nos cupitis voluptatib? quur sumus iniqui in nos ipsos, & nobis inferimus ipsis quod nolimus ab alio perpeti, crucem, sollicitudinem, mœrorem, afflictionem: præsertim cum nihil proderit omne studium nostrum nobis, nec viribus nostris hoc assequi possimus, vt redeamus in eius gratiam? Hi sunt doctrinæ istius fructus, sic iacent studia bona, vigent pessima. Inde homines mali credunt se iam habere paratam aliquam sui excusationẽ, nempe, quod non senserunt sibi datam resipiscenciæ gratiam. Videbuntur sibi iam habere insanix rationẽ, & reperisse defensionẽ sui: nõ qualẽ seruus ille piger, qui dicebat. Sciebã quod homo durus esses, metis vbi non seminasti, congregas vbi non sparisti, & timens abij, & abscondi talentum tuum in terra. Ecce habes quod tuum est. Sed omnino negabunt se talentum vllum accepisse. Tua est crudelitas, inquier, quod perdes nos, quos bonorum operum feceras impotentes, et si quidem permissa nobis fuisset resurgendi facultas, quam tibi vt donares reseruasti soli, utiq; fructus penitentiæ dignos protulissetimus, parati semper expectabam, vt fide viuã & charitate conuerteres nos, quorum sensum didisti nullum.

Matt. 25.

Obsecro

Obsecro te lector pie, num sapiētiam aliam poterit Buc-
 cerana ista doctrina filiis huius seculi inspirare? Num me-
 liores inde sperabimus fructus? Idecirco etiam si nullam a-
 liud præterea incommodum doctrinam illam sequeretur,
 essent tamen eiusmodi fructus, vel soli, abundē sufficiēs
 & digna causa, propter quam deberet tāquam publica re-
 ligionis pernicies, ac pestis animarū, cum suis authoribus
 ipsa explodi, & procul exhibitari. Nunc verò ad hæc omnia,
 & à rationis rectæ dictamine, sensuque communi, senten-
 tia illa prorsus abhorret, & sacra scripturæ neuti-quam est
 consentanea. Quo verò hoc palam demonstrari queat, prius
 constituendum nobis est, vitandæ ambiguitatis causa, quid
 pœnitentiæ seu cōtritionis nomine vtrinque intelligatur,
 Nolim cū aduersariis hærerē in lubrico, vbi pateat tergi-
 uersationi locus. Non hic contendimus de pœnitentiā, aut
 contritione iustorum & perfectorum, qui commissum ali-
 quando peccatum, non contenti iam sibi donatum esse, &
 à deo penitus dimissum, insuper illud tota vita quoties ve-
 nit in mentem oderunt, detestantur & vlciscuntur: nō qui-
 dem spe veniæ, quam remissione obtenta nullam quærunt,
 sed amore iusticiæ, & cupiditate vindictæ, quam certū est
 ex magna charitate Dei proficisci, pròque charitatis ma-
 gnitudine augeri. Sed de pœnitentiā seu contritione inci-
 pientiū, atque in ipso peccandi cursu resipiscentium, quam
 Theologi scholastici donec imperfecta est, attritionē vo-
 cant, est disputatio. Hæc enim est dolor & detestatio agni-
 ti in se peccati, cum aliquanto emédationis proposito, spe
 veniæ. Concipitur autem, nunc metu vltionis diuinæ, nūc
 suasionibus, aut humano pudore, interdum ab exēplo bo-
 no, nōnunquam aduersa valetudine, fit etiam vt desiderio
 regni cœlestis, aut formidine pœnæ suboriatur. Oderunt
 enim peccare boni, vt Horatius ait, virtutis amore: Oderūt
 peccare mali, formidine pœnæ.
 Hoc rude & informe conuersionis initium (quādo non
 nisi raro miraculo à perfecta auspiciemur) tollunt hæreti-
 ci, & cum sit quædam reuersio, aut certè compressio à pec-
 cato vltiori, ipsi auersionē faciunt, & eò dicūt hominem
 magis peccare. Videndum nunc quibus hominibus cōuer-
 sis, an conuertendis, hoc est, iustis, an iniustis pœnitentiā
 prædice-

*Absurdi-
tas Buce-
vane sen-
tentia.*

*De qua
pœnitentiā
hic contē-
ditur.*

*Quid cō-
tritio &
vnde con-
cipitur.*

Q

Pœnitentia iustorum qualis. prædicetur, & qualis pœnitentia. Iustis profecto & innocentibus seu conuersis, nunquam leguntur apostoli vel prophetæ pœnitentiam prædicasse. Quin Magister cœlestis disertis verbis ait, Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Et tamen iusti perfectam pœnitentiam quò sunt iustiores, hòc amplius sua spòte, nec vrgète prædicatore sectantur. Non quomodo peccatores illi gravibus criminibus obruti, qui nondum remissionem peccatorum acceperunt, cum ipsi (nisi fortè exigua & venialia) peccata nulla habeant, & iubeantur de remissione esse securi.

Iusti non querunt remissionem peccatorum nisi venialium.

Vnde ad Hebræos decimo ait Apostolus: Vbi peccatorum remissio, iam non est oblatio pro peccato, nimirum expiando. Habentes itaque fratres fiduciam (remissionis peccatorum) accedamus cum vero corde (quod de reconciliatio- ne nostri & propiciatione Dei non sit amplius sollicitum) in plenitudine fidei, aspersi (sanguine Christi purgati) corda à conscientia mala (quæ nos stringebat) & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ indeclinabilem confessionem. Vides quomodo Apostolus post remissionem acceptam, iubeat nos esse tranquillo animo, & à mala peccati conscientia securos, non indicta compunctione vteriori, nisi fortè quotidianorum & minimorum. Quid enim veniam quærant eius peccati quod remissum non dubitant? Quid petant ignoscantiam criminis, quo nò sunt obstricti? cuius non sunt sibi amplius conscij? Sed pœnitentiã agunt quæ iustis conveniat, cum gratiarum actione, perseverantia in bono, & assidua castigatione, ac satisfactione dâmissorum, nisi vtiliora eis Deus inspiret.

Qualis pœnitentia prædicatur criminosis.

Ergo pœnitentia peccatoribus prædicatur, ligatis illis & reis, ac iacentibus adhuc in peccatis. Non quidem statim pœnitentia iustorum, quæ à malis concipi & apprehendi non potest, cuius nondum sunt capaces, sed primùm ad infimos pœnitentiæ gradus vocatur, vt gradatim ascendat ad altiores, nisi raro miraculo, sicut Paulus, præter expectationem subito in Deum rapiatur. Hinc est quod proponuntur criminosis ea quæ humanos affectus potissimum sollicitant, metum gehennæ, vltio diuina, legum seueritas, exempla, calamitates aduersæ, venia quoque, & regnû cœlestis, pœnitentibus oblatum. Si volueris Testamentum verum cum nouo totum reuolueris,

vix aliud reperias. Sic mittitur ad David Nathan, plenus
 terrorib⁹. Ionas ad Niniuitas. Elaias, Hieremias, Ezechiel,
 Daniel & prophetae omnes ad reges, principes & populu:
 sic praedicarunt Apostoli, & omnes poenitentiae praedica-
 tores. Christus quoque proposito exemplo turris Siloae, &
 Galileorum quos Pilatus trucidauerat, ait: Dico vobis nisi
 poenitentiam habueritis, oēs similiter peribitis. Nulla est hic
 fidei aut charitatis mentio, sed tantum respicientiae: Non
 expectatur quousque doceatur de fide, quousque verò dei
 amore ferueant, sed iubentur poenitentiam habere, ab hoc
 auspicio, clementia eis insinuatur. Quod si peccatum est ta-
 libus iniitiis ad contritionem & poenitentiam permoveri,
 iam prophetae, iam Apostoli, iam & ipse (quod nephas est
 cogitare) Christus, ad peccandum inuitant. Quod cum hu-
 mana mens non admittat, insanum signum est peruerso-
 rum haereticorum: Nec prodest Buceri cauillus, quo con-
 tendit, talem poenitentiam praedicari impiis tantum & gra-
 uiter criminosis. Quid refert enim, criminosos in altiora
 peccata protrudas, an peccatores minores, modò protru-
 das in peccata? Nec tamen verum est iis solis ita praedicari,
 cū & fidelibus, amisso charitatis seruore, in pauca eadema-
 que non omnino grauissima peccata pro lapsis, contritio
 interminatoria praedicetur. Apocal. 2. Ephesiorum episco-
 po fideli, non criminoso, verum multis & egregiis virtuti-
 bus praedito, attamen in desidia peccatum lapso, nūciatur,
 Scio opera & laborem & patientiam tuam, & quod nō po-
 tes sustinere malos, & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos
 esse & nō sunt, & inuenisti eos mendaces, & patientiam ha-
 bes, & sustinisti propter nomen meum, & nō defecisti: sed
 habeo aduersum te pauca, quod charitatem tuam primam re-
 liquisti. Memor esto itaque vnde excideris & agere poenitē-
 tiam, & prima opera fac. Sin autem, veniam tibi cito, & mo-
 uebo candelabrum tuum de loco suo, nisi poenitentiam e-
 geris. Audis has minas? Sin autem, inquit, veniam tibi cito,
 &c. Tales sunt in scripturis loci plurimi: & fingent nobis
 impij haeretici informēs & imperfectas contritiones, quae
 metu poenae concipiuntur, facere magis peccatorē, esse hy-
 pocritissimū, & non veram poenitentiam? Nō est quidem per-
 se a, seria tamen & vera est minimēque fucata.

Qij At

2. Re. 12

Luc. 13.

*Cōpugnā
tia in do-
gmate ad
uersario-
rum.*

At ego ab hæreticis illis nunc quæro, cur prædicetur, cur quoque recipiatur agenda pœnitētia vera? Nōne in remissionem peccatorum? Hoc si negare vōluerint, conuincuntur innumeris & clarissimis verbi Dei testimoniis. Iam si oportet habere prius fidem viuā & charitatem Dei, consequitur, quod oporteat prius dimissa esse peccata quā pœnitentia suscipiatur: Cūm fides viuā & charitas vbiq̄ue sunt, verè iustificent, & peccata omnia deleant, vt contendens habendam fidem viuam & charitatem, contendat simul habendam quoque remissionem peccatorum. Atqui si hæc prior haberi debeat quā pœnitentia, quid pœnitentia quæritur? cur pœnitētia suscipitur in remissionem peccatorum? Qui quærit enim, significat se non habere. Ergo in verè pœnitente secundū vos & habetur remissio, & non habetur. Quæ est nuda, euidens, & inexcusabilis contradictio. Vides ergo, quanta absurditas doctrinam hanc consequatur, & quod sese ipsam discordi contradictione euertat.

*Matth. 9.
Luc. 5.*

*Præpos-
tū aduer-
sarioꝝ in
dicium de
contritio-
ne.*

Ad hæc pœnitentia est medicina quædam animæ, docēte veritatis Magistro nostro Christo, qui ob id sese medicum appellauit. Non est, inquit, valentibus opus medicum, sed malè habentibus. & vertunt homines isti medici nostri aphorismum in sententiam contrariam. Dicunt: Non malè habentibus quærendum esse medicum, sed fide & charitate valentibus. Quæso autem te, Nō est egregiè stultum ualere valetudinario vt prius sanetur, ac tum demum querat pharmacum? Dicere quando premit & sentitur morbus, non esse dolendum, vt quaratur medicus, quod si quis faciat hunc incurrere morbum maiorem, sed expectandum, donec conualeſcat, vt medicum adeat sanus? Nimirum hoc faciunt aduersarij, qui præcipiunt prius habere fidem & charitatem, quā à peccatis resurgere, hoc est, prius sanari quā quætere medicinar. Quisquis enim fide & charitate iustificatur, ab omni sanatur peccato. aut dicant aduersarij, fidem viuam non iustificare, vel iustificari quempiam absque peccatorum remissione. Quod si non permittunt, nec debent permittere, videant quā hîc iudicent præpostè. Dicunt, primum iustificatū esse oportet, deinde querenda peccatorum remissio per pœnitentiam. Quid hoc
peccat

potest vel cogitari ineptius, aut magis dici compugnans? Apostolus ille doctor gentium, obsecro cuinam dicit, Surge qui dormis, & exurge à mortuis? nōne dormienti & mortuo? Stulte enim stanti dicitur surge, & viuenti, surge à mortuis. At quis est mortuus, aut quis dormit, nisi qui per fidem & charitatem Deo non viuit? Quid autem huic surge dicitur, si per contritionem surgere connitens, nihil nisi peccabit? Itaque non iubemur primum gratiam habere, sed pœnitentia eam quærere iubemur. Cor contritum (inquit Psalmographus) & humiliatū, Deus non despiciet. Addit contritio, sequetur humilitas, & gratia quoque sine despectu personæ sequetur. Dat enim Deus humilibus gratiam, & humiles suos non despexit. Qui negant hominem præcedentibus operibus vllō ad gratiam modo præparari, volo dicant cur scriptum sit, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: & non, Deus humilibus resistit, superbis autem dat gratiam?

Abfurda ergo, vana est & falsa, tam à ratione naturali quàm sensu communi aliena sententia ista, quin etiam periculosa est. Vidi multos cū sani essent, imaginatione infirmitatis incurrere languorem, quanto magis verè lægūdi, persuasione impotentia ad recuperandam sanitatē, incurrant mortē? Sed & ab exemplis noui & veteris testamēti, & verbo Dei planè abhorret. In Dauide præcessit pœnitentia antequā audiret, Non morieris, & transtulit dolminus peccatū tuū. Que fuit autem eius pœnitētia? Nōne ex terroribus Nathan prophetae concepta? Sic & Niniuitæ pœnituerunt, consternati & exterriti Ionæ comminationibus, & latam contra se sententiā subterfugerunt. Sic publicanus euangelicus, contemplatione suæ indignitatis cōteritur, tundit pectus, nec audet propius accedere, vel oculos in cœlū leuare, & descendit iustificatus in domum suā. Sic filius prodigus, verum & proprium cōtritionis exemplum, prius considerat suam miseriam, porcos, siliquas, famem, optat fieri mercenarius in domo patris sui, vt victum cōsequatur, (qui est amor commodi proprii) quàm vestitur stola prima, quā accipiat annulum, calciamēta, vitulū saginatum. Surgam, inquit, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater peccaui in cœlum & coram te, iam non sum dignus

Ephe. 5.

Psal. 50.

Iacobi. 4.

Psal. 101.

2. Reg. 12.

Luc. 18.

Luc. 15.

Præparamēta gratiæ.

Q iij dignus

*Esaie. 5.
& 9.*

dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenariis tuis, &c. Et cum adhuc longè abesset, vidit illum pater, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum. Quid est longè abesse, nisi peccatum habere? Sicut scriptum est: Iniquitates vestrae diuiserunt inter vos & Deum: fide autem & charitate Deo sumus proximi. Ergo prodigus ille cum longè adhuc esset, pistillo arrens & conterens peccata sua rudi poenitentia, in cordis mortuario, vt propius accederet, ad fidem & charitatem preparabatur. Caritas autem est stola, que operit multitudinem peccatorum: fides annulus est quo desponsi sumus Deo, que dona gratia diuina cum aliis bonis, non praecesserunt, sed sequuta sunt miseri contritionem.

*Rom. 10.
Fides &
amor in-
formis
praecedunt
contritionem.*

Non negauerim tamen aliquam fidem & amorem aliquid quantum, contritionem praere. Nam quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? Et quomodo sperabunt, si neque amant neque credunt? Sed talem fidem & amorem talem, habent etiam peccatores, mortui coram Deo, & gravibus peccatis oppressi. Verum aduersarij viam fidem & charitatem illam quae est finis praeccepti, prius exigunt: in quo vehementer aberrant. Siquidem falsa est imaginatio, omnem fidem, omnemque amorem quem habent homines ad Deum, statim viuere & Deo placere. Est enim fides quaedam informis in peccatoribus, & amor informis, quauis glacie frigidior, qualis est amor commodi sui, amor concupiscentiae, amor inordinatus: & tamen hic amor, est amor quidam Dei, quem habere possunt sceleratissimi, & à Deo longè alieni. Si possunt enim idololatras diligere Deos suos falsos, verum Deum quare diligere non poterunt? Si possunt homines mali & pessimi amare suos parentes, natura impellente, aut benefactores propter beneficia, aut propter virtutem homines bonos, cur non & Deum Optimum Maximum, qui omnes benefactores, parentes, & illustres homines in immensum exuperat, etiam ipsorummet aestimatione. Heretici quidam sicut de Nouatianis testatur Eusebius in Ecclesiastica historia, pro fide Christi martyrium passi sunt, & quis ausit dicere hos nullum habuisse ad Deum amorem, pro quo sanguinem fuderunt? Itaque est fides quaedam, & quidam amor in peccatoribus, quo diligentes se diligunt.

*Amor peccatorum in-
formis.*

Vtraque

Vtraque res imperfecta, informis, rudis, inordinata, & nullius apud Deum vel meriti vel dignitatis: talis fides & charitas talis, ad initia contritionis sufficiunt. Et quis neget se hæc principia à Deo accepisse? Ergo non est expectandum nobis donec impellamur, aut trahamur inuiti, sed faciendum quod fecit prodigus ille filius, qui cum longè abesset, in se reuersus dixit, Ego hic fame pereo surgam & ibo ad patrem, &c. Quod fecit cæcus ille prohibitus à prætereuntibus vt taceret, qui multo amplius clamabat. Quãto profundius iacemus in peccatis, tãto fortius de profundis clamemus ad Dominũ, quem in peccatis acentes, mortua fide, charitate frigida, è longinquo conspiciamus.

Lucæ. 18.

Psal. 126

Sextus Lutherianus quæ Buccer defendit.

Gene 3.

peccata iugi contritione detestanda, pro impetranda venia.

Psal. 66.

Nec sibilos audiamus serpentis antiqui, qui se hominibus istis insinuauit, vt seducat: vt persuadeat, Contritione quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum grauitatem, multitudinem, sceditatem, amissionem æternæ beatitudinis, acquisitionem æternæ damnationis, facere hypocritã, imò magis peccatorem. Quid enim tam conueniat serpenti dolo, quàm principis conuersionis insidiari, quo totam amoliaturn pœnitentiam: hoc nimirum est, quod ad serpentem ait Dominus, Tu insidiaberis calcaneo illius. Nos vero suasionem spiritus sancti modò audiuimus, suggestionibus istis contrarias, iis auscultemus & acquiescamus. Nec vereamur ne infirmi contritioni irascatur bonus & clemens Deus. Ipse formã potius additurus est, ipse est qui purgat vineam vt fructum afferat. Quod si non ita statim succedat, perseuerantia opus est, qua eadem sapius repetatur. Faciendum nobis est quod faciunt medici boni, qui vbi non leuant vno atque altero poculo febres, tertiu ministrant ac quartum, & quintum denique vel plura si res poscat, donec toto vicio hominem repurgent. Ad eundem modum nos idẽtidem recurrere oportet ad pœnitentię & contritionis remedia, donec tandem misereatur nostri Deus, & benedicat nobis, illuminetq; vultum suum super nos. Ita enim monet psalmographus ille, Accedite ad eum qui procul estis, qui charitatis & fidei lumen modum habetis, & illuminamini, & facies vestræ, licet infirmes non confundentur

Q. iiii

confundentur

Pfal. 33. confundentur. De patre verò cœlesti, pollicetur nobis Christus in parabola. Luc. 11. quod licet mali simus, nos dabit tamen ille nobis non lapidem pro pane quem petimus, neq; serpentem pro pisce, nec scorpionem pro ovo, nec pro remissione vindictam. Quid ergo dabit? Spiritum (inquit) bonum petētibus se. Ipse quoque inuitat nos

Mat. 11. ad se Christus: Venite, ait, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Quis magis laborat, aut oneratus est magis quàm peccator, fide & charitate vacuus, grauique peccatorum sarcina depressus?

Mat. 27.
Soluitur Nec quia Iudas pœnitentia ductus retulit 30. argenteos, & abiens laqueo se suspendit, debemus & nos à pœnitentia deterreri, aut precium retinere sanguinis, sicut suadere videntur hæretici, iniquam facientes nostræ pœnitentiæ cum illa collationem. Ille conterebatur pœnitentia, quia desperauit, nos conterimur, quia speramus. Qui verò ne conteruntur quidem, quam spem habebunt? Poterunt ne melius sperare qui non dolent de peccatis, quàm qui spe veniæ dolent? Non opinor. Ergo sunt desperatio- ni viciniore. Ergo & qui asseuerant homines contritione informi magis peccare, spem amputant remissionis peccatorum, qua & Iscariotes caruit: atque hinc adeo iudicia Lector, an non sunt ei simillimi.

Hic tota sententia non lecta, præcipites calumniatores protinus clamabunt Pelagianos nos esse, & tribuere viribus humanis facultatem resurgendi à peccatis, adscribere meritis humanis gratiâ Dei & remissionem peccatorum, liberum arbitriū extollere, gratiam euacuare, aliâq; inuicta, quibus indoctis & rudibus, vt solent, cum magna exasperatione causæ fucum faciant. Nos vero sicut à Pelagianis sumus remotissimi, ita nō possumus & istorū hæreticorum perfidiam, contritionem peccatorum damnantium, non execrari. Nec eorum quæ de viribus & meritis humanis statuit Pelagius quicquam nobis probatur. Quis enim tam blasphemus sit in gratiam Dei, qui dicat eam deberi nostris meritis? Aut quis tātum fiducia de viribus suis concipiat, vt confidat ab æterna morte & peccatorum caligine virtute propria resurgere? Absit à nobis tam arrogantis, tamq; superba blasphemia. Hæreat hæc in Pelagianis, sicut

sicut ille quas oppugnamus, in suis authoribus. Pelagius assererat hominem propriis viribus per liberum arbitrium posse mereri gratiam Dei, & remissionem peccatorum, atque adeo vitam æternam: Nos vero dicimus, ad omnem hominem pertinere, ut ad gratiam Dei accipiendam se pro virili præparet, quo non repellat, aut prohibeat à se, quod gratis & non pro meritis datur. Nec ullo pacto cogitationem nostram intrat, gratiam Dei velle mereri. Scimus enim quod non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit, iustificatos gratis gratia ipsius. Nam si ex operibus gratia, iam gratia non est gratia. Et si per legem iustitia, iam Christus frustra mortuus est. Gratia enim salui facti sumus, & hoc non ex nobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur. Sed & gratia Dei, ad Romanos, inquit, vita æterna. Scimus quoque & fidem & charitatem & plurima alia esse Dei dona, non meritum humanum. Sed nunquid ideo non debemus gratiam à Deo petere, & offendicula quibus repellitur, quantum in nobis est, tollere, nosque ad ipsam toto conatu præparare, quia non possumus mereri? Aliud est mereri gratiam (quod dixit Pelagius) aliud se præparare. Impedimenta auferre, & eam petere, quod nos suademus. Illud hæreticum est, istud præcipit verbum Dei. Ad heb. 12. Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans quis erret, magis autem ut sanetur, cõtemplantes ne quis desit gratiæ Dei, ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi. Et iterum: Videte ne recusatis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur, multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis auertimus. Item 2. Timoth. 2. In magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidem in honore, quædam autem in contumeliam. Si quis ergo se emundauerit ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & vtile domino, ad omne opus bonum paratum.

Error Pelagianorum.

Gratiam Dei nemo meretur.

Tit. 3. Rom. 10. Gal. 2. Eph. 2. Rom. 6.

Homo debet curare ne ponat in se gratiæ dei offendicula.

Vides hinc, debemus (quod in nobis est) nos emundare, nimirum per pœnitentiã, quo sic ab illo gratis sanctificemur, ut simus vtilis, & ad opera bona parati. Ergo præmissis,

fit, Cognouit Dominus qui sunt sui, & discedat ab iniquitate (quod fit utiq; per pœnitentiã) omnis qui inuocat nomen Domini. Sic in Apocalypsi Laodicenti angelo nunciatur, Nescis quia miser es & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus, emulare ergo & pœnitentiam age. Ecce sto ante ostium & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illũ, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Prophetæ & omnes sacræ scripturæ sunt rerum istarum plenæ, iubent surgere, præparare in occursum domini, dissoluere cogitationes impietatis, fasciculos deprimentes. Tunc (inquit propheta) erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius oriatur. Et anteibis faciem tuã iustitia tua, & gloria domini colliget te, &c.

Esai. 58.

Sape cū vult Deus dare incidit in repugnates. *Mat. 23.* Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, quoties volui cõgregare filios tuos, quæadmodũ gallina cõgregat pullos suos sub alas, & noluisti. Ergo vides quã necessaria sit preparatoria quædã licet informis adhuc, in peccatorib; cõtritio. Vides quantũ illis cū Christo, apostolis & prophetis cõueniat, qui præparamenta eiusmodi damna contritionemq; peccatoris, dicunt peccata accumulare?

Sed dicent aduersarij illud se facere ideo, ne conuersio peccatoris abscribatur meritis humanis, id quod faciebant impij Pelagiani. Pulchre sic, Dum vitant stulti vicia, in contraria currunt. Neque nos dicimus istiusmodi operibus præcedentibus mereri quenquam suam conuersionem, sed tantum aptare se voluntati & gratiæ Dei. Imo vbi omnem animi præparationem, pro virili nostra perfecimus (si tamen quis vnquam hoc fecit) fatemur nihilominus nos manere immerentes, nihilque propterea nobis à Deo deberi, & nõ sumus Pelagiani. Verũ animo nõ ficto, quod est, humiliter fatemur & dicimus, cū fecerimus omnia que præcepta sunt nobis, serui inutiles sumus, quod facere debuimus fecimus: debemus enim quãtũ possumus præparare nos ad ipsius voluntatem & gratiã, atq; ita dispositi cõmittere deo vt faciat nobiscũ secundũ beneplacitũ suum. Si dat gratiam, hanc suæ liberalitati, non nostræ præparationi debemus adscribere. Si non dat, non debemus propterea à pœnitentiã illa cessare, ipse enim nouit quid sit electio.

*Opera iustificatio-
nem præcedentiã
nihil merentur &
tamẽ sunt
vtilia.*

Luc. 17.

electis & quando dare disposuit.

Et ne hanc ipsam quamvis informem præparationem solis nobis adscribimus, sed gratiæ Dei, voluntatem nostram ad hanc qualemcunque pœnitentiam excitanti, conatûsque nostros adiuuanti. Multiplex est gratia Dei. Sed quod attinet ad præsens argumētum duplex nobis consideranda venit. Vna iustificans, alia præueniens seu præparans. Vtraque datur gratis, & nullis nostris meritis præcedentibus, attamen, non vtraque idem operatur. Prior illa incomparabilis, redemptionis, sanctificationis & iustificationis gratia sola saluat. Altera præueniens illa, præseruat à malo vltiori, & præparat voluntatem nostram, vt fiat homo aptus gratiæ maiori percipiendæ. Sed tamen non saluat, neque iustificat sola ad æternam salutē. Nec debet hoc alicui mirum videri, gratuitum gratiæ donum dari & conseruari in peccatoribus, cùm beatus Augustinus libro contra Iulianum quarto, in libris item de ciuitate Dei, & plusculis aliis locis, velit gratiæ Dei speciali tributum, quicquid laudatorum & bonorum operum etiam infideles, ac idololatræ gesserunt, supra naturæ vires: sic gratia Dei erat donum prophetiæ Balaam: cùm esset Balaam peccator, & gratia illa abuteretur. Porro ego arbitror, omnem bonum motum voluntatis humanæ, ad Deum tendentem, etiam imperfectum, informem, & spiritu viuificante nondum præditum, haberi nihilominus à Deo. Quod ipsum Apostolus Paulus haud obscure indicat secūde Corinth. 3. cuius verba sunt: Fiduciam talem habemus per Christū ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Operatur enim deus oīa in omnibus, Qua propter pri. Corinth. 10. cum dixisset, Abundantius omnibus Apostolis laboraui, statim subiunxit: Non autē ego, sed gratia Dei mecum. Sic & in epist. ad Philip. Cum metu, inquit, & tremore salutem vestrā operamini. Deus est enim qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona volūtate. Itaq; nostra ac solius arbitrij videntur opera quæ speciē boni habēt, nostreq; conatu solo cōstare si tamen cōsideremus omne, licet exigūū opus bonum, & prorsus informe, præsertim peccatorū nostrorum contritionem

Omnis præparatio ad deū venit à Deo.

Quicquid boni est in operibus hominum licet infidelium, à Deo est.

1. Cor. 12

Philip. 2.

tionem, plurimum à moribus & cōcupiscentia infirmitatis nostræ distare, non temere adscribemus poenitentiae gratia, affectibus nostris contraria soli voluntatis nostrae arbitrio, sed gratiae Dei, insensibili modo arbitrium nostrum præuenienti & ducenti. Iam sicut in naturalibus donis habent alij plus alij minus, hic tardum, ille præcox & promptum ingenium, ita & in gratuitis, vnus minorem, alius maiorem accipit gratiam. Multi gratiam Dei, quæ potest in ipsis esse præparatoria, amittunt sine fructu, per eam negligentiam. In alijs vero augentur hæc dona sensim, in his scilicet qui eis non desunt, ipsaq; pro facultate arbitrij se amplectantur, quousq; tandem propitio Deo accedat gratia illa viuificans: Eo perueniunt quidem qui iustificantur sed insensibiliter. Punctum & horam primæ gratiæ iustificantis assignare non est nostræ peritiæ, quæ non redditur meritis, sed pro Dei voluntate nos latente nisi quod postea signis ceu indicijs quibusdam vbi operatur possimus præsentiam eius probabilem & aliquando certam, in nobis deprehendere. Sed de hoc aliàs. Nunc vero dictum suffecerit, & informes contritiones, & reliquos bonos arbitrij liberi motus, quamuis imperfectos, esse à gratia dei, nos exercente pro sua voluntate.

Forfan hic rogabit quispiam: Si & informis illa contritio est donum Dei, propter spem veniæ supra naturā, cur exigitur à nobis præceptis & festina, & nō potius expectatur quousque fides viuā, & charitas ad viuam contritionem inflammēt? An potest homo informe illud donum, sed nō contemnendum, priusquam detur apprehendere? Cui respondeo, Donum illud non posse quidē ab inuito Deo extorqueri: sed ille nemini fideliter petenti negat, vltro proponit, & oblatione eius præuenit appetentes. Non potest homo Deum anteuertere, qui nunquam in conferendo hoc munere est apprehendente posterior. Nā sicut lumen solis prius est nostro aspectu, & tamen non habetur, nisi quando apertis oculis hauritur, ita & ille prior est sua gratia, quæ tamen nō habetur nisi ab accipiente. Hoc, hoc ipsum est quod prædicat Dauid in psalmis canens: Deus meus, misericordia eius præueniet me semper. Quātūlibet igitur properet homo, semper ille expectat, paratior

*Gratia
Dei exci-
tando præ-
uenit ar-
bitrium no-
strum.*

ad dandum, quàm homo ad accipiendum. Nisi præueniret enim, non inuitaret. Omnes vocat, omnibus exponit parata munera, & quod vniuersaliter promittit, gratia speciali, omnibus apprehendentibus singulariter reddit. Sed quæret aliquis, Si præuenit omnes, quare non habent omnes præuentionis eius dona? Nimirum, quia dantur solis volentibus & arripientibus, nisi fortè raro miraculo, dentur non petentibus, sicut Paulo, aut aliud agētibus, sicut Matthæo. Tantum quisque donorum Dei habet, quantū accipit. Accipientis est donum, non negligentis, aut ociosè stertētis. Videtur itaq; homo per arbitrium suum liberum concipere pœnitentiam, sed reuera arbitrium illud homine nō aduertente à Deo excitatur, & fit quod ait Christus: Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eū. Itaq; homo concipiens contritionem, seu pœnitentiam, præbet voluntatem & arbitrium suum præuenienti gratiæ dei exercendum & dirigendū, licet non tam promptè aut perfectè, quam facit ille quem iam gratia iustificans regit & ducit. Talis enim iam planè spiritu dei agitur, tanquã filius dei. Proinde quantum contritionis & pœnitentiæ, aut alterius boni operis concipit homo suprâ humanæ prudētiae vires quæ ad spem remissionis peccatorum se non extendunt, tantum Deus inspirat ac donat. Hæc si deo pro qualicunq; conuersionis initio non ingrati agnoscamus, nullus metus est, vt in hæresim Pelagianam prolabamur. Sed quâto poterimus arbitrij conatu, adnitemur pœnitere, & tamè hūc ipsum conatum Deo excitanti adscribere non dubitamus. Quæ est omnium orthodoxorum patrum sententia, quam Augustinus multis voluminibus prolixè explicat, & post eum Prosper ille Aquitanicus, quam Innocentius primus, Bonifacius primus, Sosymus Celestinus, & alij non minus pij quàm docti Romani & Apostolicæ ecclesiæ pontifices, in diuersis Concilijs fideliter tenendam commendarunt & explicarunt. Chrystostomus quoq; aureum illud Paulinæ doctrinæ armarium, libro primo de compunctiōne cordis ita ait: Si gratia dei nihil requirit à nobis, vt faciat vnumquenq; perfectū, cur non omnibus ex æquo infunditur, vt fiant omnes repentè perfecti? Nō est enim perfonarū acceptor Deus. Sed quoniam non sola gratia Dei hoc

Actu. 9.
Matth. 9.
Lucæ. 5.

Chrystost.
sententia
aurea.

hoc agit, requiritur vt & nos quod in proposito nostro de
 viribus nostris est expleamus. Idcirco venit quidē ad vni-
 quenq; gratia Dei, sed apud eos, qui dignē explēt ea quæ
 in ipsis sunt, permanet. Ab his verò qui minus dignē agūt,
 cito discedit, Ad eos autem qui nec initium faciunt cōuer-
 tendi ad dominum, omnino non venit. Ita Chrysoſtomus,
 quem cum cæteris orthodoxis ecclesie patribus præſtiterit
 ſequi, quàm nouitiorum dogmatum authores, præſertim,
 quando hac in re communis eorum omnium conſenſus, et
 ſacra ſcriptura tam exacte cōquadret. At Bucerus patribus
 & ſcripturis poſthabitis, mauult ſequi magiſtrū ſuum Lu-
 therum. Videamus autē qua ratione permotus. Nam nulla
 eſt, ſicut diximus, nequæ ſcripturæ, nequæ patrum authori-
 tas quam prætedat, aut ſaltem prætexere poſſit. Itaque in-
 ter alia perpèram diſta, quæ recitare piget, quod niſi ad
 cauſam faciunt, hoc ſolo colore conatur tam horridā ſen-
 tentiam facere probabilem, ait: *Quicumque non eſt in gratia
 Dei, eſt Deo contrarius ſeu rebellis videri uertig, nec poſſit ha-
 bere contritionem aliam quam Iudas cum deſperatione; ſine fide,
 ſine affectuſo deſiderio gratiæ Dei, ſicut quem non nouit, cum ſit
 ſine fide, & ideo non diligit quia non nouit. Propterea homo qui
 non eſt in gratia dei, contritione illa ex fide & charitate non pro-
 ueniente, amplius atque amplius peccabit, ſicut & in omni ope-
 re ſuo. Et poſt pauca, Fatemur ſecundum uerbum dei, omnia opere
 hominis ante gratiam dei & fidem, non ſolum non præparare ad
 bonum, uerum etiam cumulare peccata.*

Bucer.

Vide qua ratione procedat, quaſi qui extra gratiam
 eſt, ſit continuo deo in omnibus contrarius: quaſi contra-
 rium ſit Deo quod peccatores diligunt ſuos parètes, quod
 exercent iuſtitiam ciuilem, ſubueniunt pauperibus, magi-
 ſtratui obediunt, reprehendunt ac deteſtantur ſua maleſta-
 cta. Ex qua Theologia Bucerus iſta probabit? Sic & reliqua
 quæ ſequuntur, ſunt omnia palam falſa. Quæ tu fronte au-
 des dicere, hominem Chriſtianum, qui amiſſa tantum ue-
 ra charitate, adhuc retinet mortua quidē, ſed precioſa del-
 dona, fidem, ſpem, cognitionem dei, non poſſe habere cō-
 tritionem aliam, quàm habuerit Iudas cum deſperatione.
 Licet enim mortua ſint hæc dona Dei ad pariendos fru-
 ctus dignos & meritorios, non tamen ita plane ſunt mor-
 tua,

Ortho-
do-
xus.

ta, vt eorum nullus sit vsus: credunt enim & sperat & co-
gnoscunt Deum etiam peccatores. Tam frequenter vt ni-
hil accidat frequentius, amittitur vno superbix, aut libidi-
ni peccato, gratia dei, & ira incurritur, sed tamen non co-
tinuo amitti scientiam dei, fidem, spem, desiderium regni,
quæ tu hic enumeras, vel ipsa experientia cõpertum ha-
bemus. Quot penè sunt homines Christiani, tot argueris
testibus, quod negari nõ potest, sentimus hæc in nobis do-
na permanere, quanquam sine fructu, peccato durante, &
non pudet, haud secus ac si quis stulta pertinacia videntem
quempiam amisisse oculos, aut ambulatẽ carere pedibus,
contendat: Ita cauillari, peccatorem credentem amisisse
fidem, & cum deum cogitet atque timeat, deum ignorare?
Aut solida dementia totus laboras, qui talia habes tibi
persuasã, aut credis adeò sensu carere, vt ignorem? nostros
affectus.

*Quomo-
do mor-
tua cõse-
tur fides =
qua nihi-
lominus
creditur,*

Bucer.

*Pergit: Fatemur secundum verbum dei, omnia opera hominis
ante gratiam dei & fidem, non solum non preparare ad bonum,
verum etiam cumulare peccata.*

Orthodo-
xus.

Vani iactatores verbi dei, nihil frequentius habent
in ore, quam verbum domini, verbum domini, cum nihil
minus exhibeant. Proferant audeamus vbi scriptum sit:
Bona opera ante gratiam non preparare, & esse peccata.
Hic tam muti sunt quàm pisces. At nos iam abunde mon-
strauimus contrarium: idque ex vero verbo dei, & si res
poscat, multo possumus idem copiosius per dei gratiam
præstare. Quod vt videas, En vnum aut alterum scriptu-
ræ locum huic negotio percommodum in præsens profe-
ram. Lucæ 11. sunt verba Christi ad pharisæos, plenos, vt
ibidem habetur, rapina & iniquitate: Verumtamen quod
superest, date elemosynam, & omnia munda vobis. Audis
hic quid valeat vnum opus bonum perditorum? Solam ele-
mosynam tanti facit Christus, vt tot eorum mala testetur
hæc vna mundari. At iisdem erat Christus iratus, erant ob-
scelera sua extra gratiam, in quos & vix illud æternæ dam-
nationis comminatorium intonat. An obstrepet hic etiam
Christo Bucerus sicut nobis, & dicet elemosynam impio-
rum esse peccatum?

*Opera bo-
na ante
gratiã in-
stificantẽ
non esse
peccata.*

In

In Apocalypsi cap. 2. & 3. scribitur ad Asiaticos episcopos, ubi eorum bene & male gesta quæ deus probet, & quæ improbet conscribuntur. Ad Ephesiorum episcopum: Charitatem tuam primam reliquisti dicitur, ac præcipitur ut agere penitentiam. Qui relinquit charitatem, à gratia excedit, quæ recedit à deo. Est enim deus charitas, & qui manet in charitate in deo manet. &c. Atque interim alia eius opera, laborum & patientiam, laudat is, de cuius ore procedit gladius utriusque parte acutus. An Bucerus melius & acutius examinavit opera extra charitatem facta quàm ille, & dicit esse peccata.

Ibidem Pergamenus episcopus arguitur neglecti esse officij, quod non depulerit ab Ecclesia sua tenentes doctrinam Balaam, docentes ponere scandalum filiis Israël, edere & fornicari, quamobrem & ipse monetur agere penitentiam. At eidem dicitur: Tenes nomen meum, & non negasti fides meam. Ita Deus agnoscit benefacta etiam eorum qui adde offenderant, ut iuberentur penitentiam Deum sibi reconciliare. Sic ad Thyatirensem episcopum scribitur: Non opera tua & fidem & charitatem tuam: & nihilominus eidem obiicitur, habeo aduersus te pauca, quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit prophetam, docere & seducere seruos meos. &c.

Cui simile est quod habetur de Iosaphat. 2. Paralip. cap. 19. Impio præbes auxilium, & his qui oderunt dominum amicitia iungis, & ideo iram quidem domini mereris, sed bona opera inuenta sunt in te, eo quod abstuleris eos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum ut requireres dominum deum patrum tuorum. Quàm multa sunt in libris Regum, Iudicum, & prophetarum historiae, malorum hominum, quorum tamen benefacta non improbat scriptura, sed laudat & prædicat: quæ si sunt peccata deo excusantur laudantur? non à vulgaribus scriptoribus, sed à virtute spiritu sancto inspirante, ea ipsa tradiderunt.

In euangelio qui eiiciebat dæmonia, nec tamen Christi sequebatur, ob id peccator erat, quod Christi discipulus non esset, & si quidem vera fuisset in eo charitas, conuenisset utique inter ipsum & Christi discipulos. Nunc vero talis est cui apostoli prohibuerint dæmonia eiicere, Quarto ergo eiicendo dæmonia peccauit an non? Vtrumuis elige: si

eis peccasse, quare Christus iussit ne prohiberetur, & factū habuit acceptum? Si non peccavit, quid clamas opera extra charitatem esse omnia peccata?

Apostolus Paulus ad Roman. indicat gradus quibus ad fidem & inuocationē Dei perueniatur: Omnis, inquit, qui inuocauerit nomen Domini saluus erit. Quomodo autem inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quem non audierunt? quomodo autem audiēt sine prædicante? Ergo fides ex auditu, auditus autē per verbum Dei. Vbi Apostolus salutem non gradibus inferioribus, sed inuocationi nominis domini refert acceptam, ad quā dicit perueniri fide, ad fidem autē præparari, auditu verbi. Ergo ne qui docebantur, & ad fidem erudiebantur, non iam secundum Bucerum præparabātur ad fidem & inuocationem, sed peccabant.

Corneliū quoque Centurionem illum, de quo Actu. 10. producentem in medium, sed hunc Bucer nō sinit sibi opponi. Vide, inquit, *Lector Christiane, quid faciant deputati: obiciunt mihi Cornelium Centurionem, cui dicunt profuisse sua opera, priusquam fidei lumen reciperet. Ex qua Theologia ita ratiocinātur: Dominus per dispersionem Iudæorum in omnes terras, quā Assyrii & Chaldæi fecerunt, passim multos gentiles ad fidem veram, in Deum conuertit, quorum quidam legem Moysi receperunt, & facti sunt, hoc est, aduenæ, Iudæo genossen. Alij non receptis Moisaicis caeremoniis, addixerūt se deo, & promissionem saluatoris mundi vera fide amplexi sunt, in qua Deū inuocauerunt, & ea per charitatis opera seruiuerunt, quos diuinitas religiosos Gotseligē luyde appellarunt. Talis fuit Eunuclus Cādacus reginæ Aethiopiæ, sicut & magnus rex Nabugodonosor, & alij plurimi. Ex hac fidelium sorte, fuit hic Cornelius: qua de causa B. Lucas, appellat eum *hæreticū qui deum verè & serio honorauit: eiq; seruiuit. Vnde Christianus quisq; homo potest cognoscere eū habuisse, etiā ante prædicationē Petri magnū fidei lunnē: quāuis mysteria Christi, nō ita disertè, nec quod Iesus crucifixus verus Christus esset, cognouerit.**

Buceri

Rogo te nunc vicissim, qua Theologia nobis tot fortes credentiū facis? Platonica, an Numæ Pōpiliij? Nulla fit enim earum in sacris mentio. At tu numeras nobis tres fidelium sortes, cum annotatione marginali, Triplicē fuisse olim fideliū religionē, vnam Iudæorū, alterā proselytorū, tertiam

Orthodo-
xum.

Tres cre-
dentium

R tertiam

classes, o. tertiam religiosorū gentiliū. Quā distinctionem, quod ad
lim secun Ethnicos attinet, paulo superius in errorib⁹ annotatis per
dū Buce- clarissimum virū D. Iohan. Gropperum excussimus. Na tu
rum. magnam iniuriam hīc facis Samaritanis, quibus præstite-
 rat sortem vnā cōcedere, quā Ethnicis. Nunc relinquit
 eos extra omnem sortem miseros, cū neque inter Iudæos,
 aut profelytos olim numerarentur, Iohan. 4. quomodo ta
 Iudæus cum sis bibere à me possis quæ sum mulier Sama-
 ritana? Non enim cōtuntur Iudæi Samaritanis, neque in-
 ter Ethnicos, vt qui Iacob appellarent patrem suum, vt pa-
 ter ibidem. receperant quoque legem Moyfi, quam Ethni-
 corum sapientes, velut indoctam, ridiculam & supersti-
 tiosam contempserunt: sed & Deum verum, in monte Gar-
 zim adorabant. hos miror quomodo præterieris, & non eis
 quos Christus non est aspernatus, adeo, vt etiam sustine-
 rit se Samaritam appellari, & Samaritæ figura significari,
 vel quartam sortem constitueris, cum sis tam clemens in
 Ethnicos? Nota est Ethnicorum pietas. Numæ præsertim
 tui, Pompilij & Platonis, & Eneæ, quem quur omiseris nō
 video, cum habeat

Virgilius:

Sum pius Aeneas raptos qui ex hoste penates
 Classe veho mecum, nulli pietate secundus.

Extra fi- Sed neque Samaritani, neque gentiles, neque alij qui-
dē Chri- cunque Busebes extra Christi fidem agentes, aut fuerunt
sti nemo vnquam, aut sunt modo, aut erunt aliquando in Ecclesia
est in ec- Dei viuentis, quæ est corpus Christi, columna & firma-
clesia. mentum omnis veritatis. An habes adhuc vllam Christi-
 ni sanguinis in te guttulam homo infidelis, vane & gene-
 licissime, qui homines Ethnicos, alienos & incredulos, Ec-
 clesie Christi audes comparare? Scin etiam quæ sit Eccle-
 sia? quomodo ex omnibus gentibus electa? quomodo sub
Galat. 3. lege olim tanquā pædagogus in Christo sit custodia pro-
 ceptis, iudiciis, cæremoniis, figuris & mysteriis instrua-
 & concluda in eam fidem quæ reuelanda erat? quomodo
Ephes. 5. per euangelium genita? precioso sanguine filij Dei em-
 pra & sanctificata? Scin quomodo Christus dilexit Eccle-
 siam suam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctifica-
 ret, mundans eam lauacro aquæ (audis lauacro aquæ?) in
 verbo

verbo vitæ, vt ipse exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, nõ habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata? Scin ipsam solã habere quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, quosdam autem pastores, & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei (ausculta quod dicitur) in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi, vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circũferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circũuentionem erroris? Si hoc nosti, qua fronte, quo ore, quo corde, audes tam alti consilij, nempe diuini, electionem, tam pretiosum sanguinem, tam inestimabilem gratiam, transferre ad gentes quæ ignorat dominum nostrum Iesum Christum, quæ ambulant in vanitate sensus sui? Esto habuerint Eusebes tui, speciem aliquam & imaginem pietatis. Nũquid potest Deo esse digna Eusebia quæ est extra dominum nostrum Iesum Christũ, in quo solo est salus, vita, & resurrectio nostra? Nunquid potest hæc à morte redimere? nunquid sanctificare, & regenerare? O insensati, quis vos fascino non credere veritati, ante quorum oculos Iesus Christus præscriptus est, & in vobis crucifixus? Hoc solum volo à vobis discere: Ex Philosophia, sapietia & Eusebia carnis, spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Sic stulti estis, vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini, At at malum, dicatur quod est. Non defenditur hîc vlla pietas. Ab Ecclesia prolapsus est desertor apostata, multosque secum in eadem ruinam pietatis obreñtu protexit. Ergo adeo spes erat istis faciendæ, posse & extra ecclesiam saluari? Lam si saluantur Platones, Numæ, Nabuchodonosores, & id genus idololatræ homines impij extra veram ecclesiam, quomodo nõ saluentur, qui Christum licet extra eandem, tamen sonant, & prædicant? Hi sunt Eusebes illi atheosebes, qui arbitrantur obsequium se præstare Deo, quando Christum, quando corpus eius scindunt, lacerant, & persequuntur. Verũm non sic impij, non sic, sed tanquam puluis quem proicit ventus à facie terræ.

Ephes. 4.

Gẽtillium pietas nõ saluat.

Galat. 3.

Bucer pol licetur eis quos seduxit salutẽ extra ecclesiam.

R ij Vna

*Vna tan-
tū ecclesia
credētū.* Vna fuit semper omnium in salutem credentium Eccle-
sia Dei, sicut vna fides, & Deus vnus. Hæc ante legē Moysi
continebat illos qui appellabantur filij Dei, cum cæteri fi-
lij hominum vocarentur. Exiguū sanè fuisse hunc popu-
lum ostendit diluuium, quo tēpore cum genus humanum
in immensum creuisset, solus reperiebatur cum filijs suis
Noë qui saluaretur, vbi totam Ecclesiam, vnica arca con-
tinebat, omnēque Buceri Eusebes diluuiō periere. Sub le-
ge verò Iudæos & profelytos, pari conditione colligebat,
sicut nunc vndecūque collectos Christianos. Bucerus ve-
rò nouorum cælorum fabricator, cōcedit paradisiū & re-

*Bucer opi-
natur gē-
tiles extra
ecclesiam
posse sal-
uari.* gnum etiam iis, quos putat olim extra fidem Abrahæ fuisse,
se, aut nunc sine fide Christi esse, extra Christianorum ca-
tholicam ecclesiā Eusebes, religiosos Ethnicos, qui sua opi-
nionē, suāque fide saluētur: inter quos alibi numerat Pla-
tonem, Numam Pompiliū, & alios Idololatrias, hic addit
Nabuchodonosorem, & nescio quos alios, quorū nos ad-
huc celat nomina: Fortasse Catones, Fabritios, Regulos,
Aristides, Minoes vult, & eorū similes: recēset tamē Eunu-
chum Candacis, & Cornelium Centurionem. Vbi iterum

*Matt. 16
Actū. 4
1. Cor. 3.* quæso, è qua Theologia, aut ex quibus scripturis? Chris-
tus vnā ædificat credentiū ecclesiā super firmā Petri,
& nō est in aliqua alia sub cælo salus. Propterea ait Aposto-
lus ille doctōr gētium in fide & veritate, qui nullos nouit alios

Eph. 2. Eusebes gētium: Fundamentū aliud nemo potest pone-
re, præter id quod positū est, quod est Christus Iesus, Qui
ueniens euangelizauit pacē vobis qui longè fuistis, & pacē
iis qui propē, quoniā per ipsum habemus accessum, ambo

in vno spiritu ad patrem. Ergo iam nō estis hospites & ad-
uena, sed estis ciues sanctorū & domestici Dei, superadi-
ficati super fundamentū apostolorum & prophetarū, ipso
summo angulari lapide Iesu Christo, in quo omnis ædifi-
catio cōstructa crescit in tēplū sanctū in domino, quaptō

Iohā. 10. pter oportuit ipsum adducere omnes oves in vnū, vt esset
vnum ouile & vnus pastor, vnus Christus & vna Ecclesia
ad quam & Eunuchum illum, & Cornelium vocauit. Si pōt

Actū. 8. sunt Eusebes Buceri in sua fide extra Ecclesiam saluari, qui
Actū. 10 Eunuchus ille & Cornelius in Ecclesiam vocantur & ba-
Eunu- ptizantur? Cur ad Cornelium dicit angelus: Mitte in Iop-
pet

pen & accerse Simonem qui cognominatur Petrus, hic tibi *chus &*
 dicit, quid te oporteat facere. Quid est, oportet? Sic tractat *Corneli-*
 Bucer scripturas, vt illud quod oporteat non viderit, atque *us vocan-*
 interim Delectos irridens, rogat quã nam Theologia effi- *tur ad ec-*
 ciant Cornelio profuisse opera sua, antequam fidei lumen *clesiam.*
 acciperet. Non sanè Theologia BucERICA, quæ non videt
 quid oporteat, sed veteri patrum Theologia, quæ non ne-
 gligit, quæ diligenter quod oporteat perpendet, quæ in-
 quirat & videt, quo profuerint Cornelio sua opera. Non *Quatenus*
 enim profuerunt ei ad salutem æternã, neque ad meritum *profuerit*
 tegni, sed vt mitteretur ad eum angelus, vt doceretur, qui- *Cornelio*
 bus ad æternam salutem proficeret, Profuerunt vt infor- *ante fidẽ*
 mis formaretur, vt preparatus ad fidem, fidei lumen ac- *Christi*
 ciperet. *sua opera*

Sed Bucerus contendit ipsum iam magnum fidei lumen
 habuisse, & cecos arbitratur Delectos Colonien. qui hoc
 non viderint. Homo perspicax, linceis suis oculis vidit plus
 aliquid in Cornelio solus, quã octo deputati Colonien.
 quã angelus, quã princeps apostolorum Petrus, quã
 denique & ipse Deus, quos omnes latuit magnum illud fi-
 dei lumen in Cornelio, Bucero perspectum. Dicẽtibus Iu- *Iohã. 12.*
 deis: Nos audiuius ex lege, quia Christus manet in æter-
 num, Respondit Christus: Adhuc modicum lumen in vobis
 est, Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis fitis.
 Qui si tantum luminis & in Cornelio perspexisset, dixisset
 vtique: adhuc lumen in te est, dũ lucem habes, crede in lu-
 cem & eris filius lucis. Iam ne modicum quidem in eo ani-
 maduertit Christus, idcirco non audit quod Iudæi. Quid
 autem? Mitte & accerse Simonem, hic tibi dicet, quid te o-
 porteat facere, vt lumen accipias.

At quod est magnum illud fidei lumen ò Bucer, quod
 Cornelio tribuis? Licet ignoraret, inquit, mysteria Christi, & *Bucer.*
 quod Iesus crucifixus ille esset Christus, tamen magnum fidei lumen
 habuit. Alioqui non potuisset obtinere laudem Eusebeos & timo-
 ri Dei, nec potuissent orationes eius & Elcemosynã tanti valere a-
 pud Deum.

Non ita Bucere cessa nobis dicere, alioqui. Nõ habet enim
 hoc scriptura, quæ hoc docet, quod nos asserimus: Nimirũ
 opera bona ante gratiam fidei iustificantis, non solum non
 R iij im-

improbati Deo, sed & placere haec ut praearent huiusmodi gratia maiori recipienda. Non praeclara adhuc fides habebat, & tamen opera habebat admodum praecleara, quibus praeparabatur, ut illuminaretur. An tibi quaeris de Deo opinio est magni fidei lumen? Scis quid sit lumen fidei? Nobis non est aliud tam verum fidei lumen quam Christus, lumen illud a Deo paratum ad revelationem gentium, quodque illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & lucet his qui in tenebris & umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Hoc lumen si habuisset Cornelius, nihil Petro opus erat. Ergo Petrus adueniens, quid egit? Statim praedicavit fidem Christi, ut lumine fidei Cornelius illuminaretur, ac fumus cogitationum, quibus aestuauerat spiritu sancto inflammaretur & arderet in salutem. Vides ergo (quod rogabas) unde Colonensium, imò unde Ecclesiae Theologia constet, quae dicit opera ante gratiam sic placere deo, ut praearent ad fidei lumen? quod nemo habet nisi qui Christum habet. Vides quoque quam a symbola, quam Ethnica & prophana sit tua de Eusebis, & Lutheri probata tibi de contritione, aliisque bonis, ante gratiam iustificanti operibus Cacologia. Non credatur nobis, nisi & patres tradant nobiscum eadem: in quibus non post remum locum obtinet diuinum illud organum Ioannes Chrysosto. qui sermone de fide & lege naturae ita ait: Testimonium bonum habuit Cornelius de elemosyna & precibus, sed Christum ignorabat, Deum quidem credens, Dei autem sermonem nondum edoctus. Et quia opera erant bona & admirabilia, precabant enim bonorum remuneratori & amatori Deo. Sed quia magnus ille iustitiae & veritatis oculus, iustus, nequam, ille iudex, personarum respectum nesciens, vidit bona quidem opera, sed mortua, eò quod fidem non habebant, mittit diuinum angelum operibus ad praemia acquirenda ministrantem, ita ut bene certando ob fidem coronari possit. Qui dicit ei: Corneli, preces tuae accedunt in memoriam coram Deo. Si igitur exaudieris petitionem, inquit, & elemosynae meae acceptae sunt, qui mihi deest ad iustitiam? Mitte igitur in Ioppen dicit, accerse Simonem qui agnominatur Petrus. Qui ubi venisset loqueretur

Fidē necessariam non habuit Cornelius.

loquetur tibi verba in quibus saluaberis tu, & tota domus tua. Itaque non poterant opera saluare. Nā si his quæ Petrus prædicat saluatur & ipse & domus sua, nondum habuit Cornelius ex operibus salutem, donec operibus suis fides ad querendum præmium offerret.

Sed malunt aduersarij audire August. quem vulgo iactant esse suum perperam semper, & Augustino ipso reclamante. Lib. 1. de baptisate cōtra Donatist. ait: Neque enim & Cornelij gentilis hominis orationes non sunt exaudita, aut eleemosynę nō sunt accepta, imō & angelum ad se miti & missum meruit intueri, per quem posset utiq; sine hominis alicuius accessu cuncta necessaria discere. Sed quoniam quicquid boni in orationibus & eleemosynis habebat, prodesse illi non poterat, nisi per vinculum Christianæ societatis & pacis incorporaretur Ecclesiæ, iudetur mittere ad Petrum, & per illum discit Christum, per illū etiam baptizatus, Christiano populo, consortio quoq; cōmunionis adiungitur, cui sola bonorum operum similitudine iungebatur. Quibus verbis B. August. clare quę diximus, cōprehendit. Primo, Cornelium antequam didicisset fidem Christi, habuisse bona opera, deo quodā modo accepta: vbi corruiit Buceri doctrina, de peccato contritionis & operum, ante fidem & gratiam iustificantem. Secundo eadem opera nō profuisse Cornelio ad salutem sine fide Christi, & extra corpus Ecclesię vbi corruiit eiusdem de religionis gentilibus prophana doctrina. Vis ergo nunc audire, cum non valuerint ad salutem, ad quid extra corpus Christi adhuc cōsistenti, opera illa secundū eundē profuerint? Cū nostra assertio habeat, eiusmodi opera preparare & disponere ad gratiam, nihil verō mereri, hęc amplius aliquid videtur promittere, lib. 1. de prædestinatione sanctorū, cap. 7. vbi ait: Solet de viro bono dici, ideo credere meruit, quia vir bonus erat antequam crederet: quod de Cornelio dici potest, cuius acceptę sunt eleemosynę, & exaudita orationes, antequā credidisset in Christum. Ita August. Quod ipsum tamen eius dictum (credere meruit) nolim sensu proprio accipi, quasi Deus factus sit Cornelio debitor, ex merito & iustitię debito, antequā fidem Christi viuā haberet, vt hęc fidem velut promerenti dare

R. iij dare

Extra corpus & societate Ecclesię non poterat Cornelius saluari.

An meruit Cornelius sibi à deo fidem.

dare debuerit, quod à sensu Augustini planè abhorretur sed ad eum modum quo recentiores Theologi loquuntur de merito congrui, quod aiunt non esse verum meritum, sed Dei dignationem: dignatur enim misericors Deus homines suis donis, quos scit, etsi (vt fit nonnunquam incognita) ea tamen tota mente desiderare, seq; plus ceteris ipsi preparare, licet sint peccatores & gratia eius reuera indigni. Sic Cornelium affectu & operibus paratum ad credendum ac perficiendum Dei voluntatem, dignabatur munere fidei, vt metuerit fidem, hoc est, dignatione Dei eam acceperit. Censuit enim Deus, eum qui informi & imperfecta fide, eousq; bonorum operum profecerat idoneum seu dignum cui veritas & salus misericorditer exhiberetur. Quæ sententia cum præcedentibus & sequentibus in eodem ac aliis libris, vbi hanc materiã B. August. tractat, satis concordat. Aduersarij verò, de merito congrui non aliter ferè loquuntur, quàm si oporteat homines minimum esse paratos, & hoc potissimum curare, ne videantur vlla benefactorum specie Dei misericordiam quasi uisisse, videlicet ne habeant periculosam illam fiduciam operum. Digna verò causa, quasi propterea quis statim fidat operibus, quia cupit iratum sibi Deum reconciliare, per detestationem peccatorum, & obedientiam qualencunque, quasi item Deus imparatis & negligentibus, nullaq; peccatorum pœnitentia contritis, suam gratiam facillime impartiat, quàm eis qui bonorum operum studio, quarant & ambiunt vt Deo possint aliquando placere, vt in gratiam recipiantur, & fiant de vasis iræ vasa misericordie. Nò pot sunt quidem absque fide & gratia placere Deo, nec operibus suis mortuis vt placeant efficere: debet tamen huc totis viribus contendere, etiamsi non possint, vt Deus eorum misereatur. Scimus quod gratia Dei datur etiã præter expectationem aliud gentibus, nonnunquam recalcitrantibus, sed tamen hæc rara: frequentius est in scripturis Deum se querentibus prebere.

Quæ hætenus differuimus de rudi pœnitentia, seu contritione illa informi, & operibus bonis quidem, delectu tamen gratiæ mortuis, in hoc tantum dicta sunt, recenseretur falsum esse, quod hæretici asseuerant talia con-

Quod merito congrui dicatur Theologus.

Congruum meritum quod non habet, respicit hæretici.

nia esse verè peccata, tantumq; abesse vt homo iis se pre-
pararet ad gratiam, vt etiam amplius ita peccet, deumque
offendat. At vbi infra in Iudicio Delectorum de tota pœ-
nitentia & eius partibus agetur, latius & adiuuante gra-
tia Domini nostri Iesu Christi, luculenter explicabimus,
aduersum hæreticos, veræ pœnitentiæ partes, quid de con-
tritione, quid de confessione, absolute & satisfactione
semper crediderit ac credat modò Ecclesia illa Dei, super
firmam petram ædificata.

Habes itaque nunc Lector Christiane & pie, de pecca-
to originali, quale sit, & quod sit: de penis, viciis & malis
inde sequutis: de eiuſdem peccati facta per Christum a-
bolitione: de concupiscentia, & viciis post extinctum ip-
ſum peccatum reliquis: quid proficit baptisma eorum qui
negant hominem peccato illo liberari: de potentia & im-
potentia naturæ humanæ, spiritu sancto per regeneratio-
nem accepto: de contritione item peccatorum, ante recon-
ciliationem per gratiam, & bonis operibus, gratiæ defe-
ctu mortuis, Catholicæ & orthodoxæ fidei nostræ asser-
tionem, contrariorumque dogmatum confutationem: ali-
quanto quàm institueram prolixior, sed hoc dabis ca-
lori nostro, qui modi & termini vix patiens, excurrerebat,
in iis quæ ad sacrosanctæ fidei nostræ puritatem retinen-
dam pertinere videbantur: quam peruersis dogmatis labe-
factari, æquo animo ferre non poteram.

DE VENERATIONE, IN- terceſſione & inuocatione sanctorum.

S Equitur nunc in libello Iudicij censura De-
lectorum, de operibus bonis, & eorum me-
ritis per gratiam, cui insertus est, casus, ma-
gis quàm consilio (vt in opere tumultuario
facile poterat committi, presertim vbi sicut
obuia erant colligeretur, cōscriberenturq;
multorum iudicia) articulus de inuocatione Sanctorum:
quem grauitè & infestis animis, Philippus, Bucerus &
Oldendorpius oppugnant, ac sibi iam de eo triumphare
videntur: